

Ірина Романова
м. Харків, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОГО ГУРТКА «РУСЬКА ТРІЙЦЯ» В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ РУХІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Відомо, що будь-який національно-визвольний рух передбачає звільнення від чужоземного панування. В аннали історії увійшли події, пов'язані з перспективою культурного відродження поневолених слов'ян першої половини ХІХ ст. В історичних та культурологічних розвідках, присвячених цьому питанню, говорять про національно-визвольні змагання чеського, словацького, польського, сербського, хорватського, українського народів. Прикметно, що ці рухи збігаються не тільки у хронологічному вимірі, але й мають багато в чому спільну ідеологічну платформу. Зокрема, йдеться про актуалізацію популярної на той час ідеї слов'янської єдності, яка, на наш погляд, стала певним консолідуючим чинником ментально близьких народів.

На початку 30-х рр. ХІХ ст. відгомін визвольних змагань західних та південних слов'ян докотився й до Галичини, де в середовищі небайдужої частини інтелігенції почали виникати таємні організації, серед яких: «Союз мужів», «Слов'янські республіканці». Варто наголосити на показовості самих назв, що підкреслюють значущість ідеї згуртування слов'янських народів. Проте більш послідовну реалізацію вона отримала в діяльності гуртка «Руська трійця», учасниками якого стали М. Шашкевич, Я. Головацький та І. Вагилевич. Літературні уподобання цих діячів доповнилися політичним складником, що полягав в оформленні своєрідної програми визвольного руху на західноукраїнських землях.

Ідея національного відродження власного народу серед інших слов'ян на повен голос зазвучала у статті Я. Головацького «Становище русинів у Галичині», яку було надруковано в лейпцизькому журналі «Щорічники з слов'янської літератури, мистецтва і науки» (1846 р.). У ній автор констатував, що ті слов'яни, які перебували під владою Австро-Угорської імперії, «пробудились до нового життя... кожен з них возвеличує мову своїх предків, розвиває свою літературу, поширює знання серед свого народу», а західні українці «під ласкавим пануванням Австрії живуть без літератури, без часопису, без національної освіти, без шкіл, як варвари» [4, с. 226]. Як зазначає Ф. Стеблій, вимоги Я. Головацького «...були співзвучні з австролавістською концепцією чеха К.В. Гавлячка-Боровського, що орієнтувала на-

ціонально-визвольні змагання на власні сили народу та співробітництво з іншими слов'янськими народами Австрії, домагаючись поліпшення їхнього становища в межах монархії на засадах федералізму. Вони передбачали:

1) звільнення народних мас, насамперед селянства, від гніту поміщиків, зокрема через скасування панщини або заміну її чиншем;

2) піднесення «середнього стану»;

3) піднесення культури, промисловості й законності через поширення загальнокорисних знань рідною мовою;

4) запровадження шкільного навчання рідною мовою, викладання і дослідження української мови у вищих школах з метою підготовки кадрів інтелігенції, здатних працювати в україномовному середовищі;

5) розвиток літератури, культивування історичних традицій, заснування журналів» [4, с. 231]. Як бачимо, політична програма визволення Західної України була сформована культурним діячем Я. Головацьким, що в умовах відсутності власної держави та її інститутів набуває особливого звучання (до речі, в історії України це не поодинокий випадок: згадаймо діяльність представників Кирило-Мефодіївського товариства).

Ідея слов'янської солідарності як важливий чинник ідеологічної платформи «Руської трійці» не могла виникнути на порожньому місці. Зокрема, плідне підґрунтя для її сповідування було підготовлене різними підпільними організаціями, які активно почали виникати в Галичині орієнтовно в першій половині 30-х рр. XIX ст. Так, «під впливом провідних діячів Товариства прихильників Слов'янщини її учасники активно включалися в конспіраторську роботу» [3, с. 104]. Крім того, розуміння значущості перспективи консолідації забезпечувалося завдяки тісній комунікації з представниками інших слов'янських народів, у яких національно-визвольні змагання вже набули широкого розмаху. Дослідники звертають увагу на співпрацю з діячами польського руху («Союз друзів народу»), чеського, словацького (П. Шафарик, В. Ганка, Я. Коллар, Ф. Челаковський), сербського та хорватського (Г. Петрович, Т. Павлович, Ф. Курелац, Й. Попович) [3, с. 108]. Можливість обміну досвідом у національно-визвольній боротьбі слов'ян відбувалася в ситуації, коли на зміну просвітницьким ідеям прийшли романтичні. Як зазначають автори літературознавчого словника-довідника, «у країнах Центральної та Південно-Східної Європи домінантою романтизму став національно-визвольний рух, відносини особистості з національним колективом, мотив «національної туги» та ін.» [1, с. 601]. А тому саме романтизм став одним із чинників пробудження національної свідомості на західноукраїнських землях, необхідності повернення до витоків народу, його самобу-

тності. Саме на цій хвилі піднесення національного духу й зароджується діяльність гуртка «Руська трійця». Як свідчить один із його ідеологів Я. Головацький, учасники «... розмовляли руською мовою, тому наші колеги називали нас жартома «Руською трійцею»» [2, с. 230].

Маніфестом національного відродження в Галичині в означений період стає альманах «Русалка Дністровая», виданий учасниками «Руської трійці» 1837 р. в Будапешті. Структурно він складається з чотирьох частин, які відповідають естетичні романтизму. У першому розділі «Пісні народні» автори звертаються до фольклору як основи «русського народу», реалізуючи в такий спосіб романтичну настанову на поглиблене вивчення усної народної творчості. Друга частина «Складання» пропонує оригінальні твори представників «Руської трійці» й засвідчує пошуки авторами власного місця в новій літературі Галичини. Третій розділ «Переводи» містить переклади сербських народних пісень та уривок із чеського «Краледвірського рукопису» й дозволяє галичанам познайомитися з художніми здобутками народів, що набуває особливого прочитання в контексті ідеї консолідації слов'ян! Заключна частина «Старина» містить історичний та фольклорний матеріал, що повертає читача до національних джерел.

Важко переоцінити значення цієї збірки, адже в ній ідея відродження «русського народу» серед інших слов'ян є лейтмотивом творчості М. Шашкевича, Я. Головацького та І. Вагилевича. У художньому світі «трійчан» вона набуває концептуального значення й метафоризується в образі весни як символу зміни ситуації (вірші М. Шашкевича «Веснівка», Я. Головацького «Весна»). Власне, ці твори окреслюють важливий буттєвий досвід тих, хто став на шлях національно-визвольних змагань. Проте саме він і приносить ліричному героєві найбільшу насолоду, можливість по-справжньому оцінити його: Не випадково у вірші «Весна» Я. Головацького діяльність «трійчан» співвідноситься з тяжкою працею хліборобів, які часто обробляють непридатні землі, засіваючи їх зерном. Наприкінці твору звучать натхненні слова:

*Хто працює, оре, сіє,
Той і плодів ся надіє!* [5, с. 215].

Таким чином, розвиваючись у контексті національно-визвольних рухів слов'янських народів першої половини XIX ст., літературний гурток «Руська трійця» засвідчив якісно новий виток у суспільно-культурному житті Галичини означеного періоду і продемонстрував можливість рівноправного діалогу з культурними діячами Східної України, які, до речі, ще раніше органічно засвоїли романтичну естетику світобачення.

Список літератури: 1. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 752 с. (Nota bene). 2. Пільгук І.І., Чернописьский М.Г. Письменники Західної України 30–50-х рр. ХІХ століття / І.І. Пільгук, М.Г. Чернописьский. – К.: Дніпро, 1965. – 652 с. 3. «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху і культури України. – К.: Наукова думка, 1987. – 339 с. 4. Стеблій Ф. Яків Головацький – діяч українського національного відродження / Феодосій Стеблій // Шашкевичіана. – Вип. 1, 2. – С. 225–235. – Львів–Броди–Вінніпег: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, видавництво «Просвіта», 1996. – 466 с. 5. Шашкевич М.С., Вагилевич І.М., Головацький Я.Ф. Твори / М.С. Шашкевич, І.М. Вагилевич, Я. Ф. Головацький / Упоряд., вступна стаття та прим. М. Шалати. – К.: Дніпро, 1982. – 367 с.